

David Ullström

Introduktion

ETT SAMHÄLLE KONSTITUERAS av gemensamt beslutsfattande. Samhällets individer erkänner alltså legitimiteten hos definierade rösträtter. Erfarenheter av inbördeskrig kan motivera lokal uppslutning kring en beslutsprocess som gör det möjligt att undvika ständiga interna militära konfrontationer. Det finns en mångfald potentiella beslutsprocedurer och fördelningar av rösträtter, men fundamentet är att samhällets medborgare underkastar sig den härskande majoritetens beslut om det är oekonomiskt (irrationellt) att göra uppror.

Valdeltagande består i att individer deltar i beslutsprocesser genom att utnyttja rösträttigheter. Som medborgare är det en plikt att bruka rösträtten för att konfirmera rättstatens legitimitet. De medborgare som medvetet väljer att inte rösta underkänner den politiska processen och därmed fundamentet i rättsstaten. Underkännandet av den politiska processen är samhällsomstörtande då det innebär att önskade förändringar inte kan genomföras inom de befintliga institutionerna.

Medborgare som inte respekterar rättsstatens påbud trakteras av domstolar i civiliserade samhällen och av miliser i mer brutala samhällen. Om detta är en önskvärd hantering av oliktankande individer med samhällsomstörtande åsikter kan naturligtvis diskuteras.

Ett statsskick som eftersträvar stabilitet har intresse av att uppmärksamma vilka personer som känner en djup misstro för själva systemet så att de kan mutas, indoktrineras eller isoleras. En annan möjlighet är naturligtvis att förändra statsskicket.

Personligen har jag en stark preferens för fredliga civila förhållanden och förespråkar därför ett långsiktigt omformande av befintliga institutioner genom parlamentariska församlingar. Valdeltagandets omfattning är proportionellt mot representativiteten avseende de röstberättigade. Därför förutsätter kvalitativ representation högt valdeltagande.

Motivet för att reglera valdeltagandet så att en kvalitativ representation uppnås är enligt min utgångspunkt stabiliseringspolitiskt. Demokratisträvanden på statlig nivå kan antas utgå från att folket har ett faktiskt övertag gentemot andra intressen som bör konsolideras och är därmed ett exempel på att det övergripande motivet kan brytas ner till mer specifika motiv.

På sikt kan rösträtter omdefinieras. Utan ett samhällsomstörtande kan detta bara ske utifrån den befintliga röstfördelningen. En majoritet inom en rättsordning kan både avtvinga och tilldela rösträtter. Ett stabilt samhälles rättsordning avspeglar på lång sikt faktiska maktförhållanden.

Analys

VILKA SKÄL FINNS det att inte rösta? Bristande identifikation med de kandiderande partierna, lågt förtroende för det rådande statskicket (systemet) eller låg förväntad nytta av det egna deltagandet är tänkbara anledningar till passivitet.

Utifrån nationalekonomisk teori skulle man förmodligen betrakta en röstberättigad medborgares benägenhet att rösta som en nyttofunktion av upplevda incitament. Ett passivt valbeteende tolkas enligt detta som en konsekvens av att incitamenten är otillräckliga.

Enligt nationalekonomiskt resonemang ser jag tre komplementära förslag till strategier för hur staten kan påverka valdeltagandets omfattning med ekonomiska medel:

- (i) Stimulera bildandet av nya partier så att marginalkostnaden, för att ytterligare en väljare röstar till följd av ökat utbud, motsvarar den marginella betalviljan.
- (ii) Initiera en process som omformar det rådande statskicket så att ett önskat antal medborgare upplever det minimala förtroende som motiverar valdeltagande.
- (iii) Inrätta en premie för valdeltagande som precis överstiger den lägst accepterade värderingen av transaktionskostnaden för valdeltagande så att marginalkostnaden för att ytterligare en röstberättigad röstar motsvarar den marginella betalviljan.

Diskussion

STRATEGI (i) ÄR problematisk eftersom mandatfördelningen i parlamentariska församlingar enligt demokratiska principer ska ge ett inflytande som är proportionellt mot antalet röster. Antalet mandat kan utökas och eventuella spärrgränser kan avskaffas. För att uppnå önskat valdeltagande behöver man dock sannolikt bereda möjlighet till reallt inflytande för så många partier att parlamentarismen övergår i en form av sekundär direktdemokrati. Denna strategi är förmodligen mycket resurskrävande.

Strategi (ii) är tidskrävande och förutsätter stor uppslutning. Förändringar måste dessutom genomföras praktiskt vid alla berörda institutioner. Denna strategi kan konsolidera eventuella ökningar i valdeltagandet. De styrande partiernas incitament för att utforma en konstitution som uppnår ett högre förtroende för systemet förefaller dock vara begränsade.

Strategi (iii) är politiskt möjlig. Valdeltagande är förenat med transaktionskostnader i form av informationsinhämtning och informationsutbyten i form av t ex politiska debatter. För att enskilda individer, utifrån sin situationsbundna begränsade rationalitet, ska anse att det är meningsfullt att rösta bör de ha en medveten politisk uppfattning. Om man antar att ett aktivt valdeltagande lågt räknat fordrar 10 timmars engagemang är det inte självklart att alla anser att deras personliga nytta av att gå och rösta överstiger en rimlig värdering av dessa 10 timmar. Dessutom kan man inte förutsätta att alla medborgare anser sig ha råd att delta aktivt. Avsikten med att införa en valdeltagarpremie är inte att muta ovilliga valdeltagare utan att ge dem som inte anser sig ha råd att rösta kompensation för sina samhällsnyttiga insatser.

Subventionens storlek behöver inte motsvara en skälig kompensation för medborgarnas insatser, det är en viktig anmärkning. Politiska arvoden syftar inte till att ge de förtroendevalda fullgod kompensation för deras insatser utan till att alla medborgare oavsett ekonomisk ställning ska ha ekonomisk möjlighet att bli förtroendevald. Valdeltagarpremiens syfte är analogt att ingen röstberättigad medborgare ska behöva avstå från att rösta av ekonomiska skäl. Ett

eventuellt framtida införande av valdeltagarpremie bör föregås av empiriska studier kring den avsedda effekten och i vilken mån storleken på premien påverkar valdeltagandets omfattning.

Finansieringen av en valdeltagarpremie begränsar utrymmet för andra transaktioner och ska ställas mot alternativa subventioner. Omfattningen bör bestämmas utifrån samhällsekonomisk effektivitet så att kostnaderna motsvarar samhällets värdering av nyttan. Personligen anser jag att det är bra för samhället om medborgarna går och röstar.

Avslutning

ENLIGT MIN EKONOMISKA analys vore det samhällsekonomiskt fördelaktigt att reglera valdeltagande genom inrättande av en valdeltagarpremie. I praktiken finns det en mångfald möjliga invändningar utifrån olika ideologiska, demokratiteoretiska och etiska antaganden. Min ambition är inte att konfrontera dessa här, men att placera dem i ett sammanhang: de är specifika värderingar av kostnad och nytta.

→

David Ullström är student vid Linköpings Universitet.

Referenser

Economics Uncut, A Complete Guide to Life, Death and Misadventure, Simon W. Bowmaker (red.), Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2005.

EKA, ANDERS, »Värdet av valdeltagande», SOU 2007:84.

FRANK, ROBERT H., *Microeconomics and behavior*, 6:e uppl., Irwin: McGraw Hill, 2005.